



# Arkeologi längs Carolinabacken, Uppsala

Arkeologisk schaktningsövervakning

Fjärdingen 33:1 och 1:17

Uppsala stad 88:1

Uppsala kommun

Uppland

Emelie Sunding



# Arkeologi längs Carolinabacken, Uppsala

Arkeologisk schaktningsövervakning

Fjärdingen 33:1 och 1:17

Uppsala stad 88:1

Uppsala kommun

Uppland

Emelie Sunding

**Omslagsbild:** Schaktning för värmekulvert pågår längs Carolinabacken, Drottninggatan. I bakgrunden syns biblioteket Carolina Rediviva. Foto 2014-09-02 mot SV.

**Upplandsmuseets rapporter 2015:22**

**ISSN 1654-8280**

Fotograf där inget annat anges: Bent Syse

Bearbetning av foton och planframställning där inget annat anges: Emelie Sunding

Vetenskaplig granskning: Bent Syse

Allmänt kartmaterial: © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

© Upplandsmuseet, 2015

---

Upplandsmuseet, Fyrstorg 2, 753 10 Uppsala

Telefon 018 – 16 91 00

[www.upplandsmuseet.se](http://www.upplandsmuseet.se)

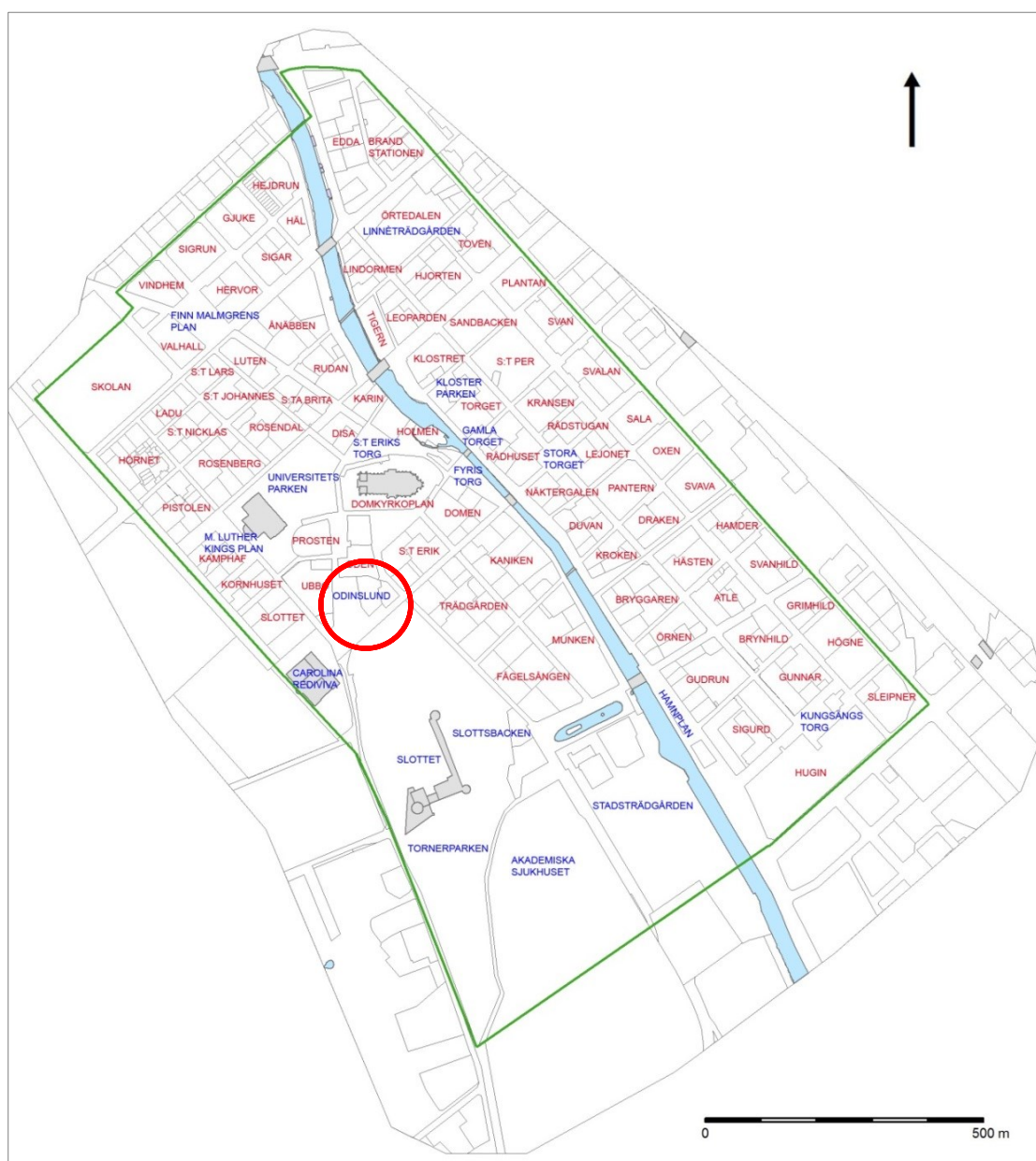
# Innehåll

---

<b>Inledning</b>	<b>6</b>
<b>Bakgrund</b>	<b>7</b>
Tidigare arkeologiska undersökningar	8
<b>Undersökningsresultat</b>	<b>9</b>
Trädflytt	10
Gropar för belysningsfundament	11
Schakt för fjärrvärme och spillvattenledning	14
<b>Sammanfattning</b>	<b>16</b>
<b>Administrativa uppgifter</b>	<b>17</b>
<b>Referenser</b>	<b>17</b>
<b>Bilagor</b>	
Bilaga 1. Sektion trädgropar	18
Bilaga 2. Långsektion	19

# Inledning

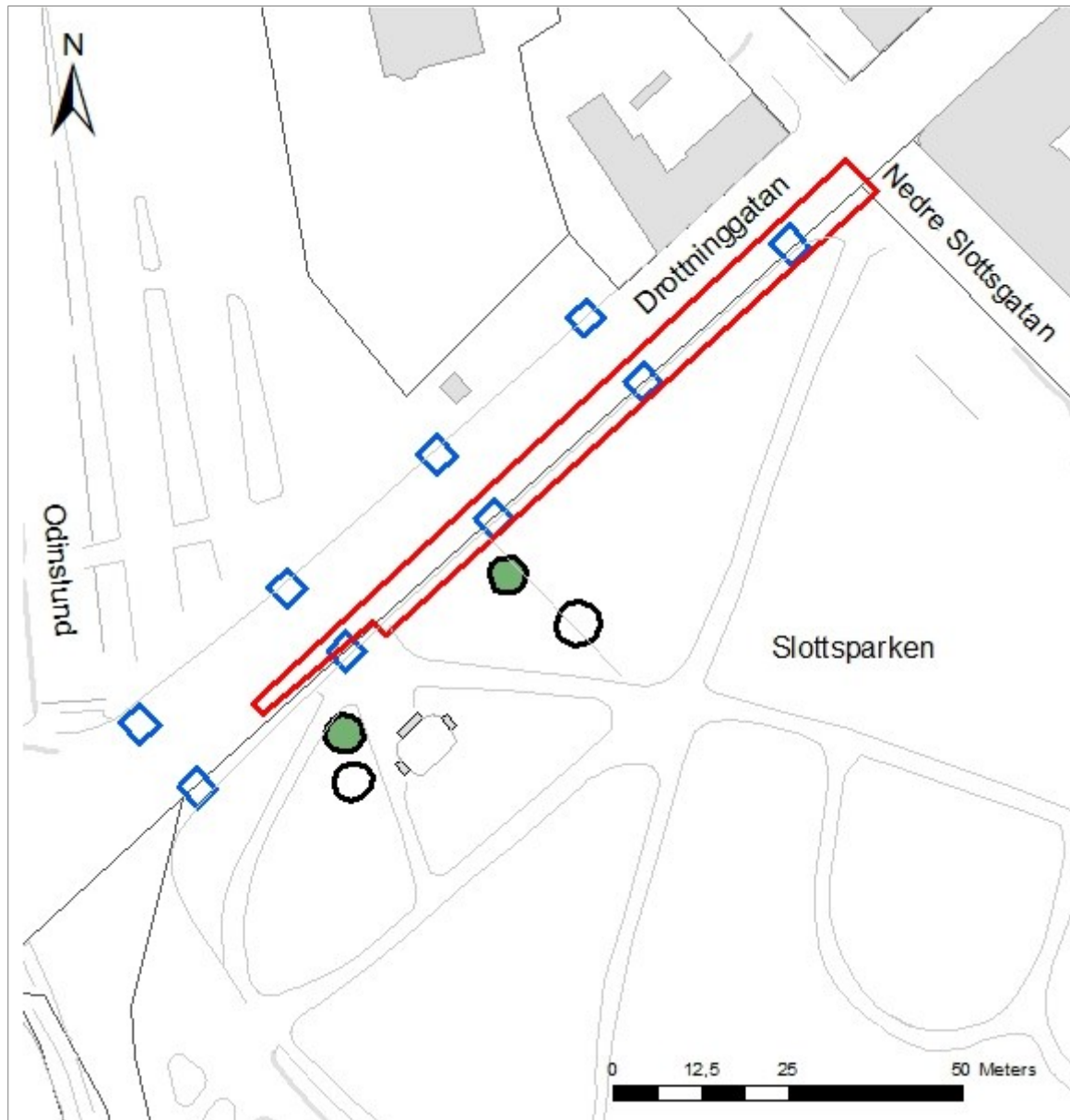
Upplandsmuseets avdelning Arkeologi utförde vid flera tillfällen under perioden maj 2014 – juni 2015 en arkeologisk schaktningsövervakning längs Drottninggatan i centrala Uppsala. Arbetet skedde efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län, kulturmiljöenheten (dnr 431-684-14, beslutsdatum 2013-04-07). Arbetet omfattade schaktning för värmekulvert, spillvattenledning, nya belysningsfundament, elkabel samt flytt av träd. Beställare var Uppsala kommun. Det arkeologiska fältarbetet utfördes av Bent Syse och Emelie Sunding. Projektansvarig var Bent Syse och rapporten har författats av Emelie Sunding.



Figur 1. Fornlämningsområde för Uppsala stad, RAÄ 88:1 med kvartersnamn. Röd cirkel anger den aktuella platsen för undersökningen. Skala 1:12500.

# Bakgrund

Schaktningsarbetet är en del i en större ombyggnation av Drottninggatan i den västra delen av fornlämningsområdet RAÄ 88:1, stadslager i Uppsala. Den nu aktuella sträckan längs Carolinabacken är den första etappen i arbetet med omgestaltning av Drottninggatan som går under projektnamnet "Paradgatan". Exploateringsområdet ligger inom begränsningen för det medeltida Uppsala (RAÄ 88), i dess SV utkant (figur 1).



Figur 2. Schaktplan som visar aktuella markingrepp. Fundamentsgroparna är markerade med blå linje och långschaktet till fjärrvärme och spillvattenledning med röd. De fyra trädgroparna är markerade med svart linje, där de gamla trädgroparna färgats gröna. Kartunderlag Uppsala kommun. Skala 1:1000.

## Tidigare arkeologiska undersökningar

Ett flertal större och mindre arkeologiska undersökningar har företagits i gator och kvarter i kring Drottninggatan sedan 1930-talet och framåt (StadsGIS Uppsala, Syse manus). De flesta är dock inte avrapporterade utan finns som arkivmaterial, slutanmälan och dylikt.

För den nu berörda delen av Drottninggatan, Carolinabacken, finns två undersökningar i nära anslutning, en schaktningsövervakning i Odinslund och en arkeologisk förundersökning vid Slottsbacken och Bleke Backe. Av dessa är endast förundersökningen avrapporterad. Undersökningen utfördes av Riksantikvarieämbetet UV Uppsala, i samband med anläggandet av flera perkolationsbrunnar, under vintern 1996-1997. Längs Övre Slottsgatan grävdes tre mindre schakt och man påträffade här en eventuell äldre vägsträckning samt ett äldre brukningslager ovan det sterila åsmaterialet. I Slottsbackens nedre del togs ett längre schakt upp i vilket man iakttog dels ett tunt skikt med kulturpåverkad jord direkt ovan det sterila åsmaterialet och dels ett 0,6-0,7 m tjockt lager med mylla alternativt mager kulturjord. I Bleke backe togs tre schakt upp, här iaktogs enbart ett tunt skikt med kulturpåverkad jord direkt ovan åsmaterialet i två av schakten medan det tredje endast innehöll omrörda massor (Carlsson 1997).



Figur 3. Carolinabacken, den SV delen av Drottninggatan, fotat mot SV. Centralt i bilden syns universitetsbiblioteket Carolina Rediviva. Fotot är taget någon gång under 1860-talet av Henri Osti. Upplandsmuseets bildarkiv.



# Undersökningsresultat

Under perioden maj 2014 – juni 2015 utfördes vid flera tillfällen en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med markarbeten i Drottninggatan i centrala Uppsala. Den berörda sträckan var Drottninggatans SV del från korsningen Drottninggatan – Nedre Slottsgatan till krönet av Carolinabacken (figur 2). Orsaken till arbetet var schaktning för värmekulvert, spillvattenledning, elkabel samt flytt av träd. Det schaktades även för fundament till nya belysningsstolpar på båda sidor om Drottninggatan. Insatserna vid denna gatusträcka ingår i Uppsala kommuns omgestaltning av Drottninggatan till den sk. ”Paradgatan”.

Schaktningen övervakades först i slutet av maj 2014 sedan löpande under perioden augusti-oktober 2014 och under juni 2015. Arbetet började med flytt av träd i Slottsparken, till detta användes en specialmaskin (Optimal 3000). Därefter vidtog schaktningar för fundament till belysningsstolpar med början längs Drottninggatans NV kant. Sammanlagt skulle nio fundament gutas varav sju färdigställdes under 2014 och resterande två under juni 2015. Parallellt med de första fundamentsgroparna grävdes även ett långschakt för spillvatten och fjärrvärme längs Carolinabacken, på den SÖ sidan av Drottninggatan. I korsningen Nedre Slottsgatan – Drottninggatan utvidgades schaktet och här lades även nya elkablar. För grävarbetet användes en larvbandsdriven stor grävmaskin.



Figur 4. Schaktning pågår strax nedanför Carolinabackens krön. Här ska ett av belysningsfundamenteten gutas. Foto mot NÖ, Emelie Sunding, Upplandsmuseet.

## Trädflytt

Som en följd av de övriga markingreppen behövde man flytta två träd i Slottsparken. Trädflytten genomfördes med hjälp av en specialmaskin (Optimal 3000). Träden med rötter lyftes upp i sin helhet med hjälp av maskinen och placerades i två nya gropar längre in i backen åt SO. Det första trädet uppe i sydvästra delen flyttades utan arkeologisk medverkan, varför uppgifter om lagerbilden i dess gropar saknas. Trädet flyttades ca 4-5 m från ursprunglig plats. Det andra trädet i nordöstra delen flyttades under arkeologisk övervakning. Den nya gropen grävdes ungefär 10 m SO om trädets ursprungliga läge. Resultatet av arbetet med specialmaskinen blev två koniska gropar (figur 5 och 6). Dessa hade en övre diameter på ca 2,2 m och ett djup på ca 1,4 meter. Två sektioner upprättades på groparnas lagerbild (bilaga 1).

### Nya trädgropen

I botten av gropen fanns steril lera, ca 0,4 m tjock (figur 5). Ovanpå denna fanns ett lager med mycket grus, sand och mylla. Lagret var ca 0,5 m tjockt och innehöll mycket tegelflis som var kompaktare i vissa sidor av gropen. Överst fanns ett lager bestående av mylla och matjord som var ca 0,5 meter tjockt.

### Gamla trädgropen

I denna grop var lagret med steril lera tjockare, ca 0,9 meter (figur 6). Ovanpå detta fanns en tunn horisont med sand och grus, 0,1 meter tjockt. Överst låg, i likhet med den nya gropen ett mylla- och matjordsblandat lager, ca 0,4 meter tjockt. Trädet flyttades ca 4-5 m från ursprunglig plats. Även om den sterila leran låg djupare ner i den sydöstra gropen, så tycks nivån vara lika, då denna grop låg på en högre höjd. Lagret med tegelsten och sand/grus tolkades efter att ha sett lagerbilden i den gamla gropen som om det skett en utfyllning för att jämna till topografin. Teglet såg ut att vara äldre till karaktären, dvs. inte maskinslaget.



Figur 5. Den nya trädgropen. Foto 2014-05-23 mot SV.

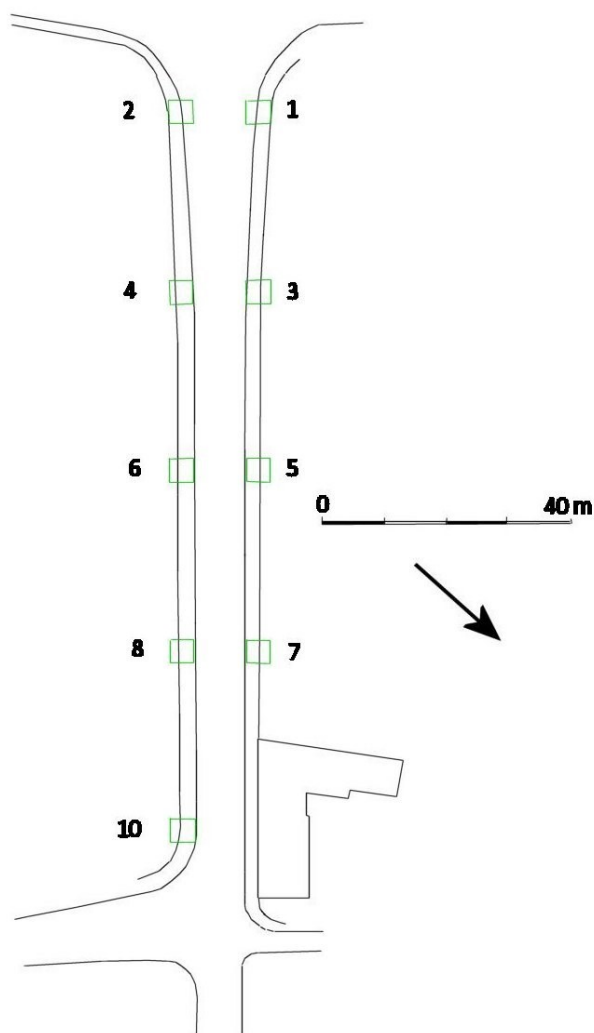


Figur 6. Den gamla trädgropen. Foto 2014-05-23 mot SÖ.

## Gropar för belysningsfundament

Sammanlagt grävdes nio gropar för belysningsfundament (figur 7). Grop 3-10 grävdes under hösten 2014 och grop 1 och 2 under juni 2015. Numreringen av groparna utgår från det planunderlag som levererats av exploatören, belysningsstolpe nr 9 kommer att monteras på befintlig husfasad varför det inte finns någon fundamentsgrop benämnd nr 9. Samtliga gropar grävdes ca 5x4 m stora och 2-2,5 m djupa. I alla gropar påträffades äldre elledningar vars schakt stört stora delar av äldre lager. Överst låg i samtliga gropar asfalten, 0,15 m tjock, samt bärlager till denna, ca 0,3-0,4 m tjock, bestående av sand och grus.

I groparna 2-6 samt 8 påträffades inget av arkeologiskt intresse utan enbart schakt till olika ledningar. Därför kommer dessa inte att beskrivas vidare i denna rapport. I groparna 1, 7 och 10 fanns dock både kulturlager och konstruktionsrester, dessa gropar beskrivs härnäst.



Figur 7. Plan över de 9 fundamentsgroparna som grävdes längs Carolinabacken. Skala 1:1200.

## Grop 1

I grop 1 påträffades flera elledningar som dels låg strax under bärlagret och dels på ett djup av 1,15 m under dagens marknivå, dessa var dragna genom tre betongrör. I den SÖ schaktväggen syntes även nedgrävningen till betongrören, denna var ca 4 m bred och tog således hela gropens bredd i anspråk. Ledningarna har gått i SÖ-NV riktning och djupet på nedgrävningen uppgick till 1,3 m under marknivå. Detta innebar att det inom grop 1 var stört ner till naturlig mark vilken här utgjordes av åsmaterial. I gropens SV kant påträffades ca 0,5 m under marknivå en mindre kulturlagerrest (figur 10 och 11), eventuellt kan det ha varit fyllningen i en nedgrävning dock var det svårt att avgöra då det var så pass stört runt om. Lagret bestod av grå sandblandad lera med inslag av småsten. I lagret fanns även tegelkross samt ett fåtal fragment av djurben. Lagret var 0,32 m tjockt, i toppen var det 1,1 m brett och i botten 0,73 m brett. I den SSÖ kanten av lagret fanns en koncentration av mörkgrå lera, ca 0,3 m brett och 0,08 m tjockt, i denna del påträffades en liten skärva yngre rödgods.

## Grop 7

Även i denna grop påträffades ett antal nedgrävda kablar. Här framkom åsmaterial på ett djup av ca 0,5-0,7 m under marknivå. Ovan den naturliga marken låg ett myllblandat lager, 0,6-0,7 m tjockt, innehållandes småsten och tegelfragment. I den NÖ kanten fanns ovan åsgruset en tunn horisont, ca 0,05-0,1 m tjock, bestående av lera.

## Grop 10

I grop 10 påträffades resterna av en tegeluppbyggd brunn (figur 8 och 9), denna låg delvis under befintliga fjärrvärmeledningarna. Dokumentationen av brunnen gjordes innan arbetet med att frilägga ledningarna påbörjades, då också den översta delen av brunnen togs bort. Brunnen var murad med tegelstenar, 8-9x14x30 cm stora, med kopp mot in- och utsida. Tegelstenarna var fogade med kalkbruk. Brunnens ovansida var störd av fjärrvärmeledningarna och dess norra kant var bortgrävd av tidigare schaktningar. Brunnens djup gick inte att avgöra, fyllningen var fuktig och bestod av grus och lera. Brunnen tolkas vara medeltida.



Figur 8. Grop 10 grävdes i korsningen Drottninggatan – Nedre Slottgatan. I gropens SÖ kant påträffades resterna av en medeltida tegelbrunn. Foto 2014-08-18 mot Ö.



Figur 9. Tegelbrunnen var fogad med kalkbruk och murad med kopp mot in- och utsida. Foto 2014-08-18 mot SÖ.



Figur 10. Grop 1 grävdes strax nedanför korsningen Drottninggatan – Övre Slottsgatan. I gropens SV kant påträffades en mindre kulturlagerrest (streckad, röd, linje). Foto 2015-06-21 mot S, Emelie Sunding.

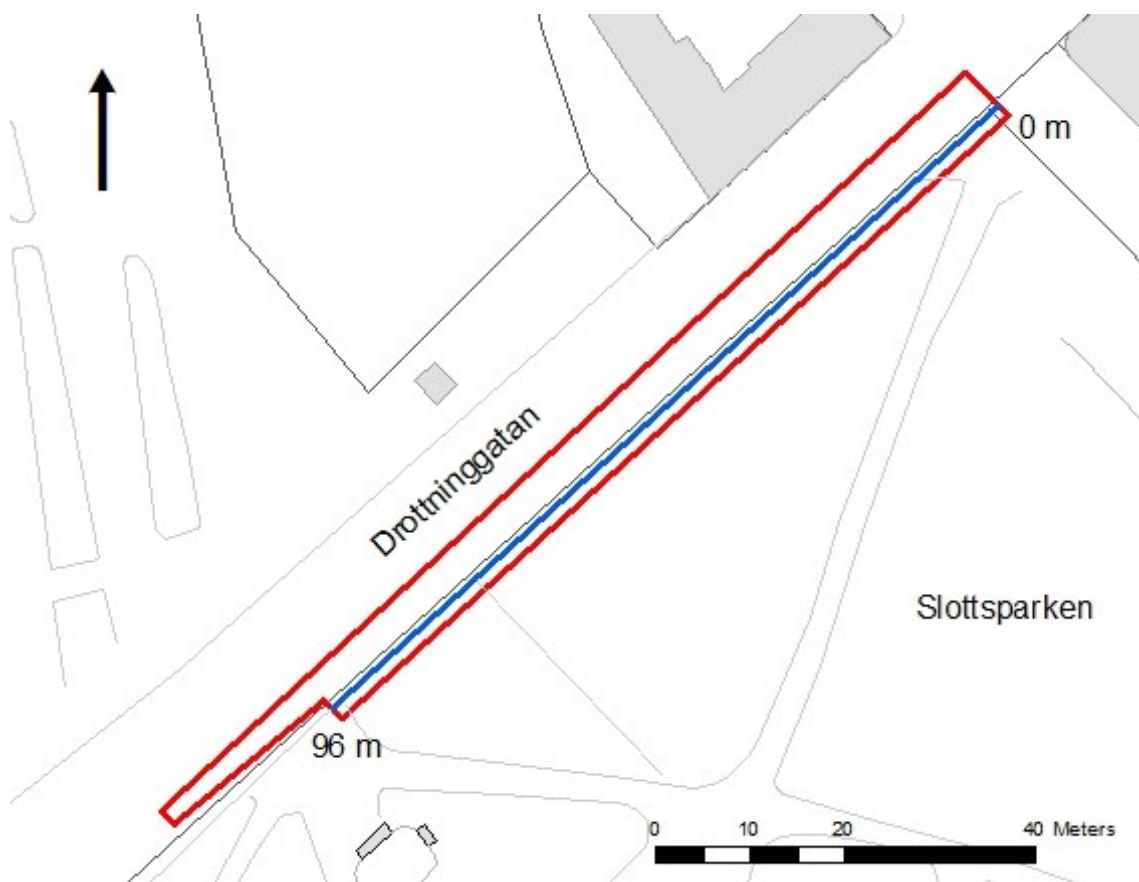


Figur 11. Detalj på kulturlagerresten i grop 1. Foto 2015-06-26 mot SV, Emelie Sunding.

## Schakt för fjärrvärme och spillvattenledning

Ett långschakt för både fjärrvärme och spillvattenledning grävdes längs med Carolinabackens SÖ kant (figur 12), i NÖ-SV riktning. Schaktet förlades ca 4,5 m från körbanan och grävdes ca 4,5 m brett och 96 m långt. Fjärrvärmen skulle läggas ned längs schaktets SÖ kant, närmast Slottsparken, medan spillvattenledningen skulle läggas ned längs dess NV kant, närmast trottoaren. I korsningen Drottninggatan – Nedre Slottsgatan lades även nya elledningar. En längre sektion av schaktets SÖ vägg dokumenterades genom ritning (bilaga 2). Denna gick från schaktets NÖ ände och sedan 96 m upp längs Carolinabacken, här avslutades delen för fjärrvärme och spillvattenledningen drogs ytterligare ett tiotal meter.

I schaktet fanns en längre sträcka med väldigt mycket tegel, uppblandat med sand och kalkbruk (figur 14). Det rör sig sannolikt om raseringsmassor från en eller flera tegelbyggnader som använts för att fylla ut och skapa den nuvarande sluttningen i backen. Troligen har det tidigare funnits sand- och grustäcker i slänten som har fyllts med dessa massor. Eventuellt skulle raseringsmassorna kunna härröra från den tidigare landshövdingebostaden som stod där universitetsbiblioteket Carolina Rediviva nu ligger. Inga konstruktioner gick att se bland tegelresterna. Eventuellt skulle massorna kunna vara från efter stadsbranden, då även slottet brandskadades, dock fanns inga spår efter brand på eller bland tegelstenarna.



Figur 12. Schaktet för fjärrvärme och spillvattenledning grävdes längs Carolinabacken SÖ sida. En sektion, 0-96 m, av schaktets SÖ kant dokumenterades genom ritning (bilaga 2), här markerad med blått. Skala 1:800.



Figur 13. Den NÖ delen av långschaktet. Den SÖ schaktkanten (t.h.) dokumenterades genom sektionsritning. Foto 2014-08-29 mot NÖ.



Figur 14. Sydöstra kanten på det långa schaktet där en mängd raseringsmassor i form av tegel fanns. Foto 2014-08-29 mot SÖ.



Figur 15. Schaktet färdiggrävt och nya ledningar nedlagda. Foto 2014-09-23 mot SÖ.

# Sammanfattning

---

Efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län har Upplandsmuseet, avdelning Arkeologi utfört en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med markarbeten i Carolinabacken, SV delen av Drottninggatan, i centrala Uppsala. Undersökningen utfördes med anledning av Uppsala kommuns ombyggnationer av Drottninggatan som innebar schaktningsarbeten för ny fjärrvärme, spillvattenledning, gropar till belysningsfundament samt flytt av träd. Arbetet utfördes löpande vid behov under maj och augusti – oktober 2014 samt under juni 2015 efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län, Kulturmiljöenheten (dnr 431-684-14).

Det arkeologiska resultatet visar på bitvis bevarade kulturlager på platsen. I de flesta av groparna för belysningsfundament framkom dock enbart moderna ledningsschakt. I en av dessa gropar, nr 10, påträffades emellertid resterna av en medeltida tegelbrunn. I det längre schakt som grävdes längs Carolinabackens SÖ kant fanns en längre sträcka med rikligt av tegel uppblandat med sand och kalkbruk. Detta tolkas vara rivningsmassor från en eller flera tegelbyggnader som använts för att fylla ut och skapa den nuvarande sluttningen i backen. Sannolikt har det tidigare funnits sand- och grustäcker i slänten som senare behövts fyllas ut. Eventuellt kan rivningsmassorna komma från den tidigare landshövdingebostaden som stod där universitetsbiblioteket Carolina Rediviva nu står. Sammanfattningsvis kan sägas att trots de många markingrepp som verkar ha gjorts i Drottninggatan under modern tid, så finns både kulturlager och konstruktioner bevarade i och längs dess sträckning.





## Administrativa uppgifter

---

*Plats:* Drottninggatan, Fjärdingen 33:1 och 1:17. Uppsala stad

*Fornlämning:* Uppsala stad 88:1

*Fornlämningstyp:* Stadslager

*Undersökningstyp:* Schaktningsövervakning

*Orsak till undersökning:* Övervakning i samband med markarbeten för värmekulvert, spillvattenledning, elkabel, nya belysningsfundament samt flytt av träd

*Uppdragsgivare:* Uppsala Kommun, Kontoret för Samhällsutveckling

*Fältarbetsperiod:* Sporadiskt under perioden 2014-05-23 – 2015-06-29.

*Upplandsmuseets projektledare:* Bent Syse.

*Upplandsmuseets diarienummer:* Ar-309-2014

*Upplandsmuseets projektnummer:* 8477

*Länsstyrelsens handläggare:* Tony Engström.

*Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum:* 431-684-14, 2014-04-07

*Koordinatsystem och höjdsystem:* Uppsala kommuns

*Dokumentationsmaterial:* Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

*Fynd:* Inga fynd påträffades.

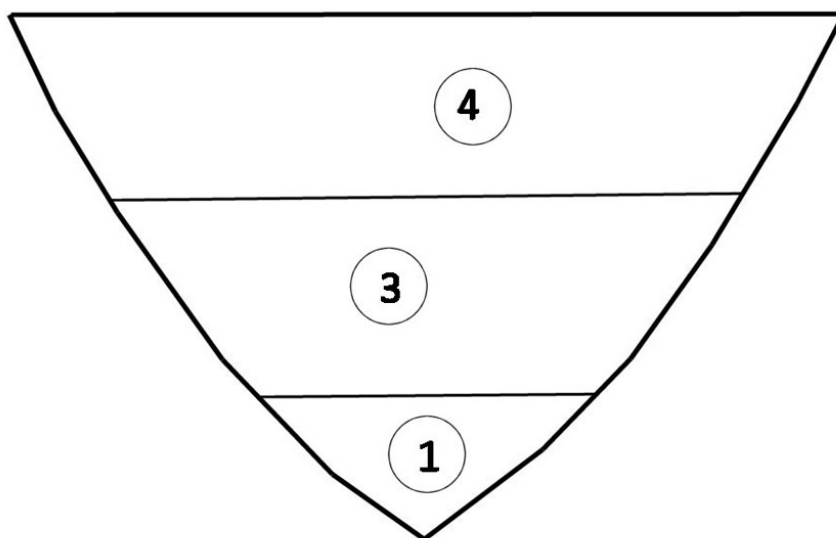
## Referenser

---

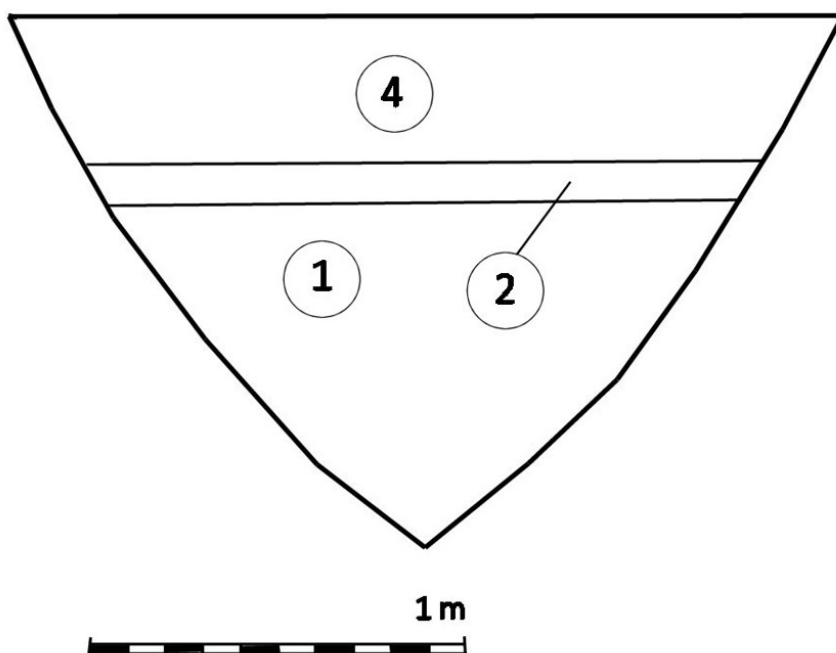
Carlsson, Ronnie. 1997. Slottsbacken och Bleke backe. Arkeologisk förundersökning Slottsbacken och Bleke backe, RÅA 88, Uppsala Uppland. RÅÄ UV Uppsala Rapport 1997:36.

Syse, Bent (manus) med bidrag av Anna Ölund och Joakim Kjellberg. StadsGIS 1 Uppsala. Förstudie av arkeologiska undersökningar inom fornlämningsområdet för Uppsala äldre stadsbebyggelse. Upplandsmuseet.

## Bilaga 1



Schematisk sektionsritning över lagerföljden i den nya trädgropen.



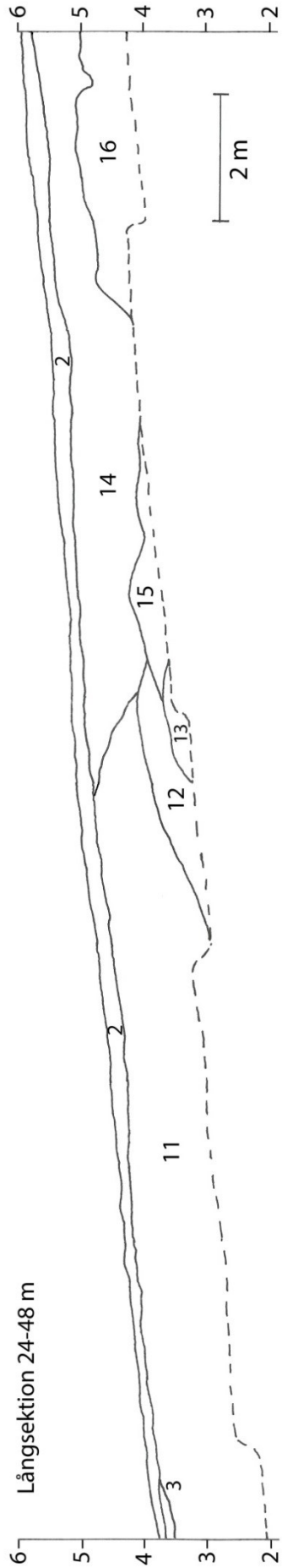
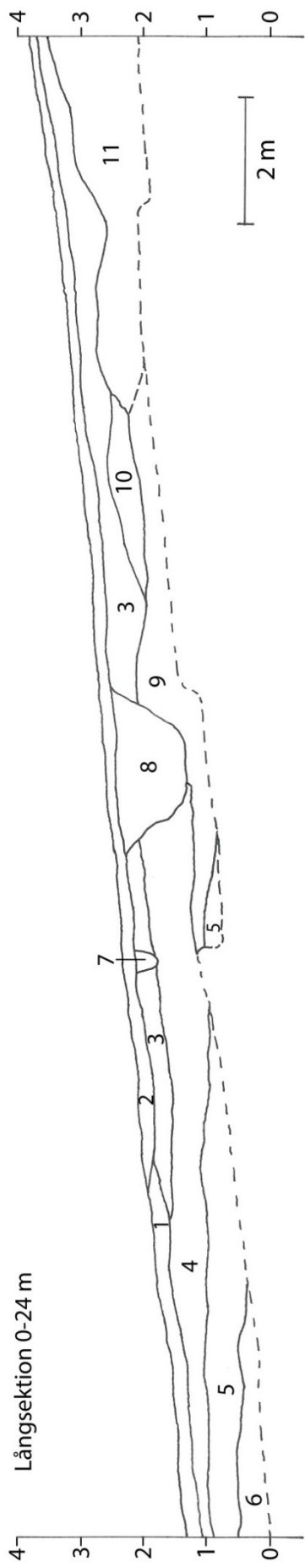
Schematisk sektionsritning över lagerföljden i den gamla trädgropen.

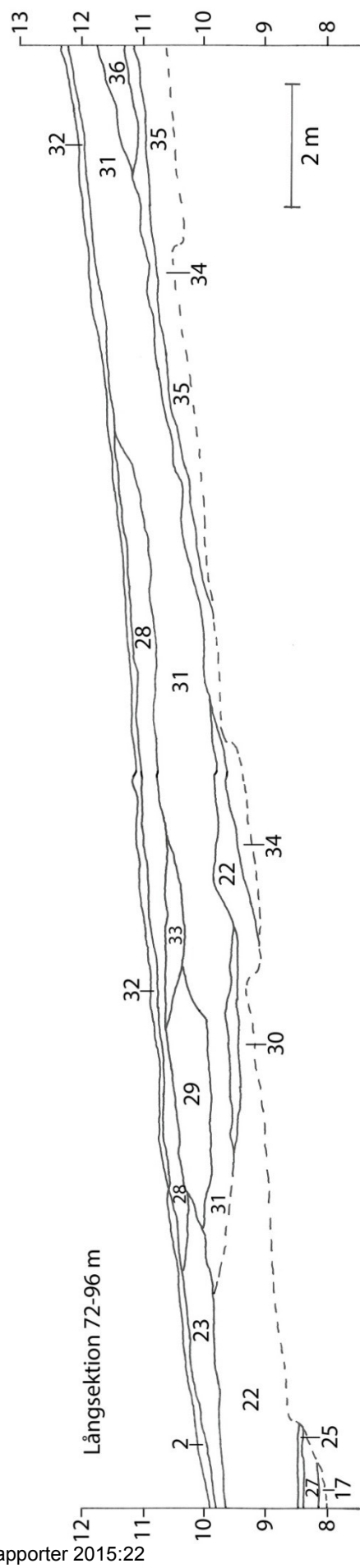
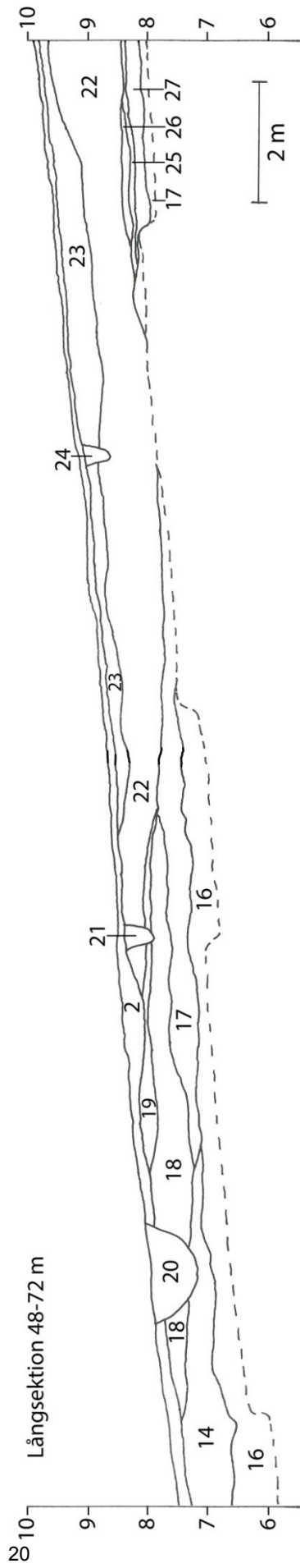
Figur bilaga 1. Sektion i skala 1:20.

Sektionsbeskrivning:

1. Steril lera
2. Sand- och grus
3. Fyllning med grus, sand och mylla samt mycket tegelflis
4. Mylla och matjord

## Bilaga 2





## Sektioner i skala 1:100

### Sektionsbeskrivning:

1. Grusfyllning för stig upp till slottet och cykelställ vid 5 m
2. Gräsmatta med mylla
3. Mylla omrörd med inslag av sten och enstaka tegelflis
4. Sandig mylla med sten och grus, enstaka tegelflis
5. Mylla infiltrerad med enstaka tegelflis
6. Grus, åsmaterial? Kanske utfyllt, men inga spår efter tegel eller något organiskt material
7. Störning elkabel
8. Omrört, rötter efter träd
9. Tegelflisor, kalkbruk och stenar
10. Mindre stenar och grus
11. Mycket tegelskrot, rivningsmassor
12. Mylla delvis lerblandad, enstaka få tegelflis
13. Grus, åsmaterial? Samma som nr 6
14. Sand och grusblandad mylla, enstaka tegelflis och en del djurben
15. Påförd lera med inslag av grus
16. Ren, brun lera
17. Grusblandad lera, infiltrerad
18. Sand- och grusblandad mylla, finare material än lager 14
19. Mörk mylla blandad med sand
20. Nedgrävning fylld med mylla och tegel
21. Störning, elkabel
22. Lerblandad mylla med enstaka sten och tegelflis
23. Påförd lera
24. Störning elkabel
25. Bränd sand, sot och tegelflis
26. Gruslager
27. Mylla blandad med lera med enstaka tegelflis
28. Sand och grus vid gångväg
29. Sten och grus uppfyllning
30. Lager med sten ca 5-15 cm stora
31. Som lager 22 men mylligt och mera sandinblandning
32. Ytbeläggning gångväg, grusig sand
33. Påförd lera
34. Infiltrerad lera
35. Ren lera, brun
36. Lerblandad mylla